

BOLALAR FOLKLORIDA BESHİK QO‘SHIQLARI

Abdunazarova Sevara Oybek qizi

TerDu O‘zbek filologiyasi 3-bosqich talabasi

abdunazarovasevara17@gmail.com

Annotatsiya: Ushbu maqolada bolalar folklori namunalaridan beshik qo‘shiqlari jumladan alla va uning yaratilish tarixi va turlariga alohida to‘xtalib o‘tilgan. Alla onalarimizning yaratuvchanlik sifatlarini aks ettiruvchi go‘zal qo‘shiqdir.

Kalit so‘zlar: Bolalar folklori, alla, beshik qo‘shiqlari.

Annotation: This article focuses on examples of children’s folklore, including lullabies, and the history and types of its creation. Alla is a beautiful song that reflects the creative qualities of our mothers.

Keyword: Children’s folklore, alla, lullabies

Bolalar folklori kichkintoylar olami bilan kattalar dunyosining uyg‘unlashuvi natijasida yuzaga kelgan o‘yin, qo‘shiq kabi poetik janrlarning butun bir tizimi hisoblanadi. Uni yaratishda kattalar ham, bolalar ham baravar hissa qo‘shishgan. Bolalar folklori ham o‘z ichida bir necha turlarga bo‘linadi. Bolalar folklori kattalarning yosh bolalarni erkalashi natijasida yuzaga kelgan. O‘zbek bolalar alla, ertak, ermaklar, tez aytish, topishmoq, bolalar o‘yin qo‘shiqlari, erkalama, masxaralama va boshqalarni o‘z ichiga oladi. Buyuk adib O‘tkir Hoshimov “Dunyoning ishlari” qissasida ona allasi haqida shunday jumalarni keltirib o‘tgan: “Ehtimol, dunyoning bu chetida turib bir odam o‘z seviklisiga aytgan dil rozini dunyoning narigi chekkasidagi boshqa bir odam tushunmas, ehtimol, dunyoning bu chetida turib bir odam aytgan qo‘shiqni dunyoning narigi chekkasidagi boshqa bir odam tushunmas, ehtimol, dunyoning bu chekkasida turib bir odam aytgan eng oqilona fikrni dunyoning narigi chekkasidagi boshqa bir

odam tushunmas. Biroq dunyoning bu chekkasida turib ona aytgan alladan dunyoning narigi chekkasidagi go‘dak bemalol orom oladi.”¹¹ Bilamizki o‘zbek xalqida bola tug‘ilib ma’lum yoshga yetguncha beshikda yotib katta bo‘ladi. Bola tug‘ilishidan tili so‘zga o‘rganib, yurib ketgunga qadar kattalar ularga allalar aytib beradi. Beshik qo‘shiqlari deyarli barcha xaqllarda bor. Jumladan O‘rta Osiyo xalqlari ham bundan ming yillar ilgari ham beshik qo‘shiqlarini bilishgan. O‘tgan asrlardan bizgacha yetib kelgan Abu Rayhon Beruniy, Abu Ali ibn Sino asarlarida bunga ko‘plab misollar berilgan. Bundan tashqari Mahmud Qoshg‘ariyning “Devonu lug‘oti turk” asaridan ham alla aytib beshik tebratish haqida ma’lumot olish mumkin. Beshik qo‘shiqlari bolalar folklorining bir muncha keng doirasi hisoblanadi.

Onalar farzandlariga beshik yonida aytgan qo‘shiqlari “alla” nomi bilan yuritiladi. Allaning qadimda “balu – balu”¹² deb atalganligi ham manbalarda qayd etilgan. Alisher Navoiy esa “alla” aytishni “navogo” deb atagan.

Ko‘zining nozi eldin eltib uyqu

Anga uyqu kelturmakka navog‘o¹³

Alla turli xalqlarda turli so‘zlar bilan atalgan, masalan: turklarda – “nini”, tatarlarda – “elli”, “belli”, qoraqolpoqlarda – “heyya, heyya” va hokozalar. Abu Ali ibn Sino “alla”ning bola tarbiyasidagi roli faqat jismoniy holatni yaxshilash emas balki ruhiy holatning ham rivojlanishiga yordam berishini aytadi. Alla poetik jihatdan onalarning ichki tuyg‘ularining bayoni sifatida ham xalq ijodining ajralib turadigan jihati hisoblanadi. Xalq orasida beshik qo‘shiqlari son jihatdan ko‘p emas. Jonli xalq vakillari tilida allaning bir necha versiyalari mavjud. Jumladan:

Alla bolam, alla.

Jonim bolam, alla,

Ikki ko‘zim alla,

Shirin so‘zim alla.

¹¹ O‘.Hoshimov “Dunyoning ishlari”. T – 2015.

¹² M.Qoshg‘ariy “Devonu lug‘otit turk”. T – 1963.

¹³ A. Navoiy asarlari 7 – tom. T – 1964.

Alla bolam, baxti bor.
Har narsaning vaqti bor,
Jonim bolam, alla,
Shirin bolam, alla,
Ikki ko‘zim alla.¹⁴

Allalar ijtimoiy - estetik qimmatiga bolalarni uxlatish vazifasini bajaradi. L.Z.Budakov «Turk - tatar so‘zlarining qiyosiy lug‘atida» «alla» so‘zining chig‘atoycha ekanligini ta’kidlar ekan, dastlab u «allala» shaklida bo‘lib, boshning orqasi, ya’ni ensani anglatishini qayd etgan. Chindan ham chalqanchasiga yotganda boshning orqasi yostiqa bosilib, shu holda uxlanadi. Bola uchun allaning so‘zi emas, kuyi yoqimli va muhim. Chunki u hali so‘zni anglamaydi. Alladagi so‘zlar ona uchun muhim: ular ona qalbining nidolari. O‘zbek allalarida shunday bir ichki mantiq borki, misralarda ohang va mazmun birligini ta’minlab turadi:

Alla-yo Alla
Oppoq qizim, alla,
Qaymoq qizim, alla,
Go‘zal qizim, alla,
Asal qizim, alla,
Oqcha qizim, alla,
Zog‘cha qizim, alla,
Sanam qizim, alla,
Tamtam qizim, alla,
Erka qizim, alla,
Alla-yo alla.

Bu alla erkalama xarakteriga ega hisoblanadi. Har bir misradagi qofiyadosh so‘zlar allaga alohida ritm berib turibdi.

¹⁴. M.Jumaboyev “Bolalar adabiyoti va folklor”.T – 2006

Xulosa o‘rnida shuni aytish mumkinki alla qadim tarixdan beri xalq orasida yashab kelayotgan janrlardan biridir. Aynan beshik qo‘shiqlaridan biri bo‘lgan allaning yosh avlod kelajagidagi o‘rni beqiyosdir. Hozirgi kunda yosh onalar allalardan faol foydalanmay qo‘ydi. Ammo bu degani milliy qadriyatlarga chegara qo‘yildi degani emas. Xalq, millat yashasa qadriyatlar ham ular bilan hamnafas yashaydi.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR.

1. G‘.Jahongirov “O‘zbek bolalar folklori”. Toshkent – 1975.
2. M.Jumaboyev “Bolalar adabiyoti va folklore”. Toshkent – 2006.